

Valtiovarainministeriö
Kunta- ja aluehallinnon osasto

Lausuntopyyntö VM064:01/2013

**Vasemmistoliiton lausunto selvitysmiehen luonnoksesta
hallituksen esitykseksi valtionosuusjärjestelmän uudistamisesta**

Vasemmistoliitto katsoo, että tarve uudistaa kuntien valtionosuusjärjestelmä on kiistaton. Valtaosa eli 90% valtiovarainministeriön kyselyyn tammikuussa vastanneista kunnista piti uudistusta tarpeellisena.

Hallitusohjelman mukaisesti valtionosuusjärjestelmä uudistetaan osana kuntauudistusta. Uudistuksen tavoitteiksi hallitusohjelma asettaa järjestelmän yksinkertaistamisen, selkeyttämisen ja kannustavuuden parantamisen. Hallitusohjelman tavoitteena on myös poistaa kuntatalouden rahoitusjärjestelmästä kuntaliitoksia vaikeuttavat tekijät.

Näiden teknisluonteisten tavoitteiden rinnalla Vasemmistoliitto korostaa, että valtionosuusuudistuksen on ennen kaikkea edistettävä kuntapolitiikan päätavoitetta turvata laadukkaat ja yhdenvertaiset kunnalliset palvelut asiakaslähtöisesti koko maassa. Valtionosuusuudistusta on myös punnittava suhteessa hallituksen painopistealueista ensimmäiseen eli on arvioitava, miten uudistus vaikuttaa kuntien edellytyksiin vähentää köyhyyttä, eriarvoisuutta ja syrjäytymistä.

Valtionosuusuudistusta ollaan toteuttamassa taloudellisesti hyvin vaikeina aikoina. Tähän välttämättömään uudistustyöhön olisi pitänyt tarttua jo edellisten hallitusten aikana eikä lykätä asiaa eteenpäin. Vanhentuneiden ja kiistatta vinoutuneiden rahoitusperusteiden uudistaminen olisi ollut paljon helpompaa aikana, jolloin kuntien valtionosuuksia vuosittain lisättiin.

Vasemmistoliitto pitää erittäin tärkeänä, että valtionosuusuudistuksen ja valtionosuuksien yleisten vähennysten yhteisvaikutus arvioidaan tarkkaan. Ehdotuksen pohjalta tehty koelaskelma näyttää osissa kuntia suuria vähennyksiä, jotka yhdistettyinä valtionosuuksiin kohdistuneihin yleisiin säästöihin uhkaavat saattaa peruspalveluiden järjestämistä ja tuottamista erityisesti syrjäseuduilla. Uudistuksen jatkokäsittelyssä on tarkkaan arvioitava, että rahoitusperiaate kohtuudella toteutuu koko maassa.

Koska ehdotetulla uudistuksella on suuria vaikutuksia kuntakohtaisiin valtionosuuksiin Vasemmistoliitto pitää perusteltuna ehdotettua viiden vuoden siirtymäaikaa ja että ensimmäisinä vuosina muutos rajataan ehdotetulla tavalla enimmillään 50 euroa/asukas.

Valtionosuusuudistus on yksi osa laajaa ja monitahoista kunta- ja sote-uudistusten valmistelua. Vasemmistoliitto korostaa, että kun lähes kaikki kuntiin liittyvät tekijät ovat yhtä aikaa, mutta eri pöydissä uudistettavana, hallituksen on pystyttävä arvioimaan eri

uudistusten kokonaisvaikutuksia kunta-, alue-, seutukunta- ja maakuntatasolla. Tämä on tärkeää, jotta lopputulos eri tekijöiden summana ei yllättäin muodostuisi joillain alueilla kohtuuttomaksi.

Hallituksen rakennepoliittisen ohjelman mukaan kuntien tehtäviä ja velvoitteita on tarkoitus keventää niin, että nettovaikutus kuntatalouteen on noin miljardi euroa vuoden 2017 tasossa. Jos nettovähennys toteutuu aiotulla tavalla, vapautuu samalla noin 300 miljoonaa euroa tehtäviin liittyviä valtionosuuksia. Rakennepoliittisessa ohjelmassa luvataan, että ”hallitus ottaa kantaa säästävien valtionosuuksien käyttöön kehyspäätösten yhteydessä sen jälkeen, kun menoja vähentäviä lakimuutoksia on tehty tai kun kuntien menojen kasvun hidastuminen on toteutunut”. Vasemmistoliiton mielestä säästävät valtionosuudet on suunnattava kuntatalouden hyväksi.

***

Nykyinen valtionosuusjärjestelmä on kehittynyt läpipääsemättömäksi ryteiköksi, jossa rahanjako perustuu yli 50 eri kriteeriin, joista monet ovat päällekkäisiä ja tietopohjaltaan pahasti vanhentuneita. Selvitysmies ehdottaa kriteerien uudistamista ja niiden rajaamista 11 kriteeriin. Erilaisten porrastusten poistaminen edistää myös uuden mallin tavoitteeksi asetettua kuntaliitosneutraalisuutta. Vasemmistoliitto pitää esityksiä perusteltuina, joskin jatkotyössä kriteerien painotuksia on vielä arvioitava ja muutettava oikeudenmukaisemman lopputuloksen aikaansaamiseksi.

Uudistuksen suurin muutos on ikärakenteen painoarvon alentaminen ja sairastavuuden painoarvon nostaminen. Vasemmistoliitto pitää oikeana sairastavuuden merkityksen tuntuva lisäämistä ja sen sitomista kuntakohtaisesti 12 keskeiseen kansansairauteen. Vasemmistoliitto katsoo, että sairastavuuden painoarvo olisi asianmukaista nostaa THL:n tutkimuksen mukaiseen 25 %:iin kustannuksista esitetyn 24%:n sijasta.

Vasemmistoliiton mielestä ehdotettuja ikäryhmäpainotuksia on vielä harkittava. Nykytilanteeseen nähden vanhusväestön painoarvoa on pudotettu liikaa ilman kestäviä perusteita. Lopputulos olisi kuntakohtaisesti tasapainoisempi, jos ehdotusta muutettaisiin pienentämällä jonkin verran nuorten ikäryhmien painoarvoa ja vastaavasti kasvattamalla vanhusväestön painoarvoa.

Vasemmistoliitto esittää harkittavaksi myös, että vieraskielisyyden painoarvoa lievästi alennettaisiin ja vastaavasti nostettaisiin uuden vanhempien koulutustaustakriteerin osuutta.

Vasemmistoliitto näkee ehdotuksen vakavimpana ongelmana, että monet syrjäseutujen kunnat ovat suurten menettäjien joukossa (yli 300 euroa/asukas). On aiheellista kysyä, toteutuuko rahoitusperiaate eli onko näillä kunnilla todellinen mahdollisuus selvittää peruspalvelujen tuottamisesta?

Ehdotetussa mallissa useat harvaan asutut kunnat saisivat valtionosuutta selvästi vähemmän kuin ennen. Syynä tähän on mm. syrjäisyyskertoimen muutokset. Esityksen mukaan kunta, jonka syrjäisyysluku on pyöristämättä yli 1,5, saa syrjäisyyden perushinnan

(esityksessä 205,88 €/asukas) kolminkertaisena mutta kunta, jonka syrjäisyysluku on esim. 1,49 saa sen vain oman syrjäisyyslukunsa mukaan yksinkertaisena. Muutos nykyiseen järjestelmään on liian suuri. Siksi kunnalle, jonka syrjäisyysluku on 1,00—1,49, perushinta pitäisi maksaa 2,5-kertaisena ja kunnalle, jonka syrjäisyysluku on 0,50—0,99 1,5-kertaisena. Tämä esitys olisi oikeudenmukainen kaikkien niiden kuntien näkökulmasta, jotka aikaisemmin ovat saaneet perushinnan korotusta syrjäisyyden perusteella.

Tutkittu tosiasia on, että harva asutus ja pitkät välimatkat kasvattavat yksikkökustannuksia. Asukastiheys- ja syrjäisyyskriteereitä olisi kehitettävä, jotta harvaan asutut ja vesistöiset kunnat otettaisiin paremmin huomioon. Vesistöjen rikkoma rakenne ja tämän aiheuttama etäisyyksien tosiasiallinen pidentyminen tulee ottaa huomioon syrjäisyyskriteerin määrittelyssä valtionosuusuudistuksessa. Asukastiheyskriteerin olisi huomioitava lisäksi ensisijaisesti se, kuinka paljon ja mikä osuus kunnan asukkaista asuu haja-asutusalueilla. Tämä tulee korostumaan kuntakoon kasvaessa. Uudistuksen jatkotyössä olisikin kehitettävä uusi mittaamistapa syrjäisyydelle, pitkille välimatkoille ja saavutettavuudelle.

***

Esitykseen sisältyy merkittävä painopisteen siirto kustannusten tasauksesta verotulojen tasaukseen. Tähän sisältyy myös olennaisin kannustavuutta lisäävä tekijä. Ehdotuksessa verotulojen tasaukseen siirretään 720 miljoonaa euroa kustannusten tasauksesta. Tämä mahdollistaa tasausrajan korottamisen nykyisestä (91,86 % valtakunnan keskimääräisestä verotulosta asukasta kohden) 100%:iin. Kannustavuuden aikaansaamiseksi tasausslisänä ei maksettaisi enää koko erotusta tasausrajaan, vaan vain 80 % siitä.

Vasemmistoliiton mielestä ehdotus rokottaa liiaksi heikon veropohjan kuntia. Siksi tasausslisän korottaminen 85 %:iin olisi perusteltua ja samalla pitäisi tasaussvähennystä korottaa parilla prosenttiyksiköllä järjestelmän muuten säilyessä esitetyn kaltaisena. Ilman esitettyä korjausta asukasta kohti keskimääräistä korkeamman verotulon omaavat kunnat voittaisivat muutoksesta liikaa.

*****

Selvitysmies esittää oppilaitosten ja yleisten kirjastojen perustamishankkeiden valtionavustusten siirtämistä osaksi peruspalvelujen valtionosuutta. Tämä on kirjastojen osalta hyvin pulmallinen esitys ja saattaa vaikeuttaa kirjastotiloista huolehtimista ja kirjastoautojen uusimista. Varsinkin kirjastoauto on ollut innovatiivinen ja tehokas mobiili lähipalvelu jo vuodesta 1961. Kirjastoautopysäkki on usein uuden asuinalueen ensimmäinen palvelu ja haja-asutusalueen viimeinen. Erityisesti kirjastoautojen määrän väheneminen heikentäisi huomattavasti haja-asutusalueiden kirjastopalveluja. Vasemmistoliitto katsoo, että tätä esitystä on vielä harkittava.

***

Vasemmistoliitto pitää selvitysmiehen luonnosta siltä osin oikeansuuntaisena, että se yksinkertaistaa nykyistä monimutkaista järjestelmää, tekee siitä läpinäkyvämmän ja uudistaa keskeisten kriteerien määräytymisperusteet. Jotta lopputulos olisi koko

maan kannalta tasapainoinen ja erilaisten kuntien näkökulmasta oikeudenmukainen, Vasemmistoliitto edellyttää, että esille nostamamme asiat otetaan huomioon jatkokäsittelyssä.

Helsinki 13.3.2014

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Marko Varajärvi', with a long horizontal stroke extending to the right.

Marko Varajärvi
puoluesihtööri